

MEANINGS OF THE DACIAN GOLDEN SPIRAL BRACELETS. OUTLINES

Daniel Spânu*

Keywords: Late Latène Periode, votive depositions, golden bracelets, Dacia, Grădiștea de Munte

Abstract: For the first time in the study of the Dacian age, the similarities between the golden bracelets on the Grădiștea and Căprăreța Hills and the other silver exemplars allow us to establish an esthetic and symbolic link between the vestiges in the Orăștie Mountains and the pompous manifestations in other parts of pre-Roman Dacia. These analogies indicate the adherence of local elites to a symbolic and heraldic code of identity that was probably elaborated exactly around the monumental center of Grădiștea de Munte. This is perhaps the most important implication of the golden bracelets. At the same time, the discovery of the golden bracelets may be perceived as the first confirmation of some burial practices with possible votive values in the immediate vicinity of the monumental edifices on Grădiștea Hill.

Saga brățărilor de aur de la Grădiștea de Munte este deja binecunoscută. Descoperite acum un deceniu de mai multe echipe de căutători de comori, brățările au dispărut inițial în piața internațională de antichități. Până în prezent, cu sprijinul forurilor internaționale, autoritățile române au recuperat 12 brățări. Și bine au făcut! Stabilirea autenticității brățărilor presupunea înainte de orice documentarea și studierea lor pluridisciplinară (n. 1). Iar dacă autenticitatea lor a fost vădită, atunci locul de expunere cel mai potrivit trebuia căutat într-o instituție centrală de specialitate din România. Recent, autoritățile au anunțat reidentificarea în comerțul internațional de antichități a unei a XIII-a brățări și demararea procedurilor de repatriere (n. 2). Alte brățări așteaptă în continuare să fie identificate și recuperate (n. 3).

Autentice sau false? Un proverb binecunoscut arată că „un nebun aruncă o piatră în apă și zece cuminți se căznesc să o scoată”. Pietrele aruncate fac valuri, studierea lor nu. La fel se întâmplă și cu afirmațiile: cele lipsite de argumente, dar înzestrate cu potențial anecdotic și cu iz de scandal fac mai multă vâlvă decât argumentațiile elaborate ale dezbaterilor științifice. Susținătorii contrafacerii moderne a brățărilor de aur nu au adus până în prezent nici un argument consistent întemeiat pe o analiză tehnologică, morfologică și ornamentală a acestor obiecte. În schimb, plasarea brățărilor de aur (Fig. 1-4) în contextul creației în metale prețioase din Dacia preromană (secolele I a.Chr. – I p.Chr.) oferă argumente semnificative în favoarea susținerii vechimii lor (n. 4). Exemplarele de aur sunt foarte asemănătoare prin formă, proporții și ornamente mai multor brățări spiralice de argint descoperite în ultimele două secole în diferite puncte din Crișana, Transilvania, Muntenia și nordul Bulgariei (Fig. 5) (n. 5-6). Fapt important, terminațiile exemplarelor de argint au fost frecvent aurite (Fig. 9-10). Prin urmare, formula estetică ilustrată de brățările de aur era cunoscută și prețuită în Dacia preromană. În favoarea autenticității brățărilor de aur pledează și cercetările fizico-chimice. Analizele de până acum au relevat structura neomogenă a brățărilor, specifică aurului aluvionar (n. 7). Procurarea mai multor kilograme de aur aluvionar ar fi presupus o îndelungată organizare a unui întreg lanț de procese tehnologice care cu greu și-ar fi putut păstra anonimul în contemporaneitate. Poate că dezbaterile în contradictoriu vor mai continua un timp, dar argumentele oferite de cercetarea orfevreriei antice înclină precumpănitor balanța în favoarea autenticității acestor piese atât de spectaculoase.

De ce sunt aceste piese atât de spectaculoase? Plasarea brățărilor de aur în contextul culturii și orfevreriei dacice deschide, asemenea unui evantai, o problematică de o surprinzătoare complexitate. Realizate din aur masiv (între 700 și 1200 g) și în număr mare, prin tehnici specializate, cu o morfologie și un decor de mare complexitate, înzestrate cu un conținut simbolic deosebit, aceste piese au fost descoperite tocmai în vecinătatea edificiilor monumentale de la Grădiștea de Munte. În rândurile care urmează, voi încerca să schițez implicațiile acestor caracteristici.

Metalul nobil. Deși metalul predilect al orfevreriei locale era argintul, aurul nu a rămas necunoscut meșterilor și elitelor din Dacia preromană. Știri obscure despre descoperirea unor podoabe de aur și de argint în preajma ruinelor dacice din Munții Orăștiei au fost consemnate de cărturari încă din Renaștere (n. 8). Din păcate, diferite vicisitudini ale istoriei au prilejuit dispariția acestor vechi descoperiri care, astăzi, nu mai pot fi studiate. Câteva podoabe filiforme de aur au fost totuși identificate în așezări dacice precum cele de la Popești, Pecica sau Cărlomănești sau într-unul dintre mormintele de la Cugir. Nu trebuie uitat însă că unele dintre piesele de argint din tezaurele dacice au fost parțial aurite. Prin urmare, mici cantități de aur au circulat în diferitele regiuni ale Daciei preromane. Ele au fost utilizate de către orfevrerii pentru sporirea valențelor ornamental-cromatice ale produselor din argint. Într-o lume în care aurul a fost distribuit cu parcimonie, brățări cu o greutate de cca 1 kg, nu pot ocupa decât o poziție de întâietate. În stadiul actual al cercetării, brățările spiralice de la Grădiștea de Munte sunt cele mai masive produse realizate în aur ale creației locale în metale prețioase.

Semnificația numărului brățărilor. Tezaurele cu brățări de la Grădiștea de Munte surprind prin numărul mare de exemplare descoperite laolaltă. Unul dintre tezaurele descoperite în anul 2000 pe Dealul Căprăreța conținea nu mai puțin de 10 brățări de aur (n. 9). În stadiul actual al cercetării, cumulul unui număr atât de mare de piese masive de aur este aparent lipsit de precedent. Totuși, o examinare atentă a structurii tezaurelor dacice permițe surprinderea a două categorii distincte: tezaure de tip „garnitură de port” (Fig. 14, n. 11), mai numeroase, și cele de tip „cumul”, mai rare. Tezaurele de tip „garnitură de port”, prin însăși structura inventarului lor, exprimă o identitate simbolică individuală – ornata unei singure persoane. Exemple elocvente sunt oferite de tezaurele de la Bistrița, Ghelinta, Peteni, Șaș, Senereuș, Coada Malului, București-Herăstrău, Moigrad, Drăgești, Cehei ș.a. În schimb, tezaurele „cumul” reflectă o identitate colectivă sau instituțională. În mod evident, 10 brățări de aur masiv, fiecare cu o greutate de cca 1 kg, nu puteau fi purtate și etalate concomitent de către o singură persoană! Același lucru se poate afirma și despre cele 14 brățări pierdute de la Hațeg

*Daniel Spânu: “Vasile Pârvan” Institute of Archaeology, Bucharest